

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ОРГАНІВ ТА УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

Максим Сикал,

ад'юнкт

кафедри адміністративного права і процесу

Київського національного університету внутрішніх справ

Комплексне дослідження правових та організаційних засад здійснення контролю за діяльністю Державної кримінально-виконавчої служби України, у тому числі судового контролю, неминуче пов'язане із проведенням аналізу досвіду зарубіжних країн із здійснення судового контролю за діяльністю органів і установ виконання покарань.

Судовий контроль за діяльністю органів та установ виконання покарань знаходиться на перехресті галузей конституційного, адміністративного, кримінального, кримінально-процесуального та кримінально-виконавчого права, а тому досліджувана проблема відрізняється актуальністю та новизною, а також має як наукове, так і практичне значення.

Деякі питання судового контролю були висвітлені у працях В. Авер'янова, О. Андрійко, Ю. Барабаша, Ю. Битяка, І. Голосніченко, Т. Добровольської, Р. Калюжного, В. Колпакова, О. Кузьменко, Б. Лазарева, та ін. Але спеціальні дослідження, які були б присвячені судовому контролю за діяльністю органів та установ виконання покарань у зарубіжних країнах не проводилися.

Мета цієї статті полягає в аналізі організаційно-правових засад здійснення судового контролю за діяльністю органів та установ виконання покарань у зарубіжних країнах.

Здійснення судового контролю за діяльністю органів і установ виконання покарань ми можемо спостерігати у багатьох зарубіжних країнах. Так, у Кодексі Азербайджанської Республіки про виконання покарань [1, с. 9] судовому контролю присвячено ст. 19, в якій зазначено, що посадові особи закладу або органу, який виконує покарання, негайно повідомляють суддю, який виніс вирок і розпорядження про його виконання, про виконання визначеного покарання, про місце

відбування покарання, розміщення та звільнення засудженого.

Частина 3 ст. 19 Кодексу Азербайджанської Республіки передбачає, що суд, розглянувши скарги, які надійшли у зв'язку із діяльністю установи або органу виконання покарань, виносить відповідне рішення. Здійснюючи юридичний аналіз ст. 19 зазначеного нормативно-правового акта, можна зробити висновок, що суд виконує контрольні функції щодо діяльності органів та установ виконання покарань шляхом розгляду скарг засуджених, а також вирішення питань, що стосуються переміщення або звільнення засудженого.

Подібні норми є у ст. 18 Кримінально-виконавчого кодексу Республіки Білорусь [2, с. 57], ст. 18 Кримінально-виконавчого кодексу Республіки Казахстан [3, с. 140], ст. 20 Кримінально-виконавчого кодексу Російської Федерації [4, с. 228], ст. 25 Кодексу виконання кримінальних покарань Республіки Таджикистан [5, с. 284].

У ряді країн Європейського Союзу, наприклад Франції, Польщі та ін., функції із здійснення судового контролю покладені на суддів з виконання покарань, або пенітенціарних суддів.

Чинне законодавство **Франції** щодо здійснення судового контролю за діяльністю пенітенціарних установ визначає, що установи виконання покарань повинні інформувати пенітенціарного суддю про функціонування тюремного закладу та про програму проведення робіт з благоустрою установи протягом року. Про всі дисциплінарні санкції адміністрації щодо засуджених, про будь-які порушення дисципліни засудженими, які можуть посягнути на безпеку функціонування тюремного закладу, а також про всі переміщення засуджених суддя повинен бути проінформований. Крім того, тюремні лікарі, а також соціальні працівники повинні надавати річні звіти пенітенціарному судді.

Рішення про відвідування пенітенціарної установи приймається тільки пенітенціарним суддею за наявності згоди регіонального директора адміністрації пенітенціарної установи.

Пенітенціарний суддя – член спостережної комісії, що створюються при кожній установі. Він повинен відвідувати пенітенціарні заклади не менше одного разу на місяць з метою перевірки умов тримання засуджених. Із результатами власних спостережень він ознайомлює компетентні органи, щороку направляє Міністру юстиції звіт про виконання покарань у ввірених йому тюремних закладах [6, с. 150–151].

При кожному суді вищої інстанції один або два судді виконують функції пенітенціарного судді. Зазначені судді призначаються на три роки із можливістю зменшення або збільшення строку дії їх повноважень. До компетенції пенітенціарного судді входить: визначення варіантів проживання засудженого поза тюремним закладом, напіввільного режиму, скорочення строку покарання, відстрочка виконання покарання, надання короткострокової відпустки, умовне звільнення засудженого. Ці рішення суддя з виконання кримінальних покарань, як правило, виносить, порадившись із Комісією з виконання покарань. До складу Комісії входять: пенітенціарний суддя – голова Комісії, прокурор республіки, начальник тюремного закладу, консультативні члени: члени директорського персоналу, старший наглядач, один із наглядачів, соціальні працівники, лікар і психіатр.

За наявності згоди начальника установи, пенітенціарний суддя може запросити на засідання комісії будь-яку людину, яка здійснює громадську місію в тюремному закладі, якщо її знання обговорюваних проблем є корисними.

Комісія з виконання покарань повинна збиратися не менше одного разу на місяць і володіти інформацією про пропозиції пенітенціарного судді та начальника установи, що стосуються:

- розроблення внутрішнього розпорядку тюремного закладу;
- зміни режиму відбування покарання, переведення засудженого в інше місце, помилування (як результат якогось героїчного вчинку або в силу сімейної чи професійної ситуації у засудженого).

Комісія має бути проінформована через начальника тюремного закладу про:

- утримання засудженого в карцері понад 15 днів;
- ізоляцію засуджених в одиночних камерах або про відмову від поміщення засудженого в одиночну камеру, або про рішення

продовжити перебування в одиночній камері більше ніж на три місяці;

- заборону листування засудженого з особами, які не є родичами, у випадку, якщо це листування перешкоджає виправленню засудженого, безпеці та порядку у тюремному закладі;

- заборону побачення без винесення відповідної постанови про це.

Згідно до Закону, прийнятого 22.11.1978 р., рішення пенітенціарного судді можуть бути скасовані лише в силу порушення їм закону за скаргою, поданою до Обвинувальної палати (слідчий орган другої інстанції) через 24 години, після того, як про це буде повідомлено прокурора республіки. Закон від 09.09.1986 р. встановив порядок оскарження прокурором республіки деяких рішень пенітенціарного судді. Прокурор Республіки передає цю справу до суду, який розглядає справи про кримінальні злочини [7, с. 128–129].

Широким колом повноважень із здійснення контролю за діяльністю органів та установ виконання покарань наділені суди *Польщі*. До компетенції пенітенціарного судді у Польщі входять повноваження із здійснення пенітенціарного нагляду за законністю та правильністю виконання покарання у виді позбавлення волі, арешту, затримання, поміщення до закритого лікувального закладу, а також за накладенням дисциплінарних стягнень і застосуванням заходів впливу, що полягають у позбавленні волі.

Повноваження пенітенціарного суду та пенітенціарного судді, порядок провадження у цьому суді, а також завдання пенітенціарного нагляду, нарівні з об'єднанням діяльності заінтересованих органів правосуддя, відіграють важливу роль у забезпеченні законності в діяльності органів та установ виконання покарань.

Засуджений має право подавати заяви та скарги на рішення пенітенціарного суду. Ці скарги розглядаються суддею та двома засідателями або трьома суддями. У випадку виявлення неодноразових, грубих порушень у роботі виправного закладу, слідчого ізолятора або іншого місця перебування осіб, позбавлених волі, або якщо наявні там умови не гарантують прав осіб, які у них утримуються, пенітенціарний суддя звертається до відповідного органу із пропозицією усунути порушення. Якщо порушення не були усунуті у визначений строк, то пенітенціарний суддя звертається із пропозицією до міністра юстиції про припинення діяльності або повну чи часткову ліквідацію закладу. Таким чином, пенітенціарний суддя, здійснюючи контроль